

Nayib Bukele: d'un règim de bandes a un règim d'excepció

Destituir les “Maras” del seu poder als carrers, ha estat sens dubte el major assoliment de Nayib Bukele, però a quin preu? Quin és el cost de la Seguretat Pública?

Encara que siguin poques les persones que puguin situar-ho en un mapa, El Salvador és un país que tendeix a batre rècords: el 31 de desembre de 1991, les Nacions Unides van fer de mediador per primera vegada en un conflicte intern, per a intentar posar fi a la guerra de 12 anys d'El Salvador; el 2015, es va aconseguir la xifra de 103 homicidis per cada 100,000 habitants, convertint-se en un dels països més perillosos del món; el 2019, Nayib Bukele va fer història trencant amb el bipartidisme polític que regnava a El Salvador des de la fi de la guerra, sent triat democràticament pel 53,83% de la població.

Ara, el President Nayib Bukele declara via “X” (abans, Twitter) que, en les eleccions del 4 de febrer de 2024 El Salvador ha batut “el rècord en tota la història democràtica del món”, doncs, “segons [els seus] números [havien] guanyat l'elecció presidencial amb més del 85% dels vots i un mínim de 58 de 60 diputats”, números que no han estat oficialitzats pel Tribunal Suprem Electoral d'El Salvador, únic òrgan competent en matèria electoral.

És probable que es tracti d'un rècord electoral d'algun tipus. Però és difícil encaixar aquestes eleccions dins de l'abast de la paraula “democràcia”, perquè l'aparença de democràcia en unes eleccions no és suficient per a ofegar el soroll que fan les notes d'autoritarisme que les precedeixen. Ara, amb l'inici d'un segon mandat de Nayib Bukele, la legalitat del qual ha estat causa de molta polèmica des de la perspectiva constitucional, l'esperit democràtic d'El Salvador i el seu govern estan sent qüestionats.

Llavors, si els qüestionaments per part d'uns certs sectors de la societat civil i per l'opinió internacional a l'Estat de Dret salvadorenc són cada vegada més alarmants, com arriba El Salvador fins aquí? i per què és tan popular Nayib Bukele?

Aspirant a ser “el president més “cool”, en la seva campanya electoral de 2019, Nayib Bukele ofería als salvadorencs una nova opció per a votar, diferent dels dos partits (Alianza Republicana Nacionalista de El Salvador - ARENA, i el Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional - FMLN) que havien governat el país durant 30 anys plagats de corrupció i promeses electorals trencades.

Després d'unes eleccions legítimes i una victòria impressionant, l'inici de la presidència de Bukele era esperançador, hi havia possibilitat que realment es fessin canvis en un dels països més pobres del món.

El primer indicatiu de com seria aquest govern va arribar el 9 de febrer de 2020, quan, envoltat de membres de la Brigada Especial de Seguretat Militar, el President va irrompre en la seu de l'òrgan legislatiu. Amb l'excusa de convocar una sessió extraordinària per a aprovar el pressupost de \$109 milions per a finançar la tercera etapa del seu pla de seguretat pública "Plan Control Territorial", el

president Nayib Bukele va donar peu al fet que es qüestionés tant per diversos sectors de la població salvadorenca i per la comunitat internacional el seu compromís amb l'Estat de Dret i la separació de poders.

No va haver-hi temps per a reflexionar sobre el que significava aquest acte de violència contra la separació de poders quan havia iniciat la pandèmia del COVID-19, que preocuparia la comunitat internacional amb problemes d'una altra índole pels següents dos anys. La gestió de la pandèmia a El Salvador, com en la majoria de països del món, va implicar l'establiment d'un Estat d'Emergència que

va limitar la circulació dels ciutadans. A més, va donar lloc a la construcció de l'Hospital El Salvador, del qual es diu que és l'hospital més gran i més modern de Llatí Amèrica i el Megacentro de Vacunació COVID d'El Salvador. No obstant això, tots dos projectes no van aconseguir silenciar les veus d'una preocupant quantitat de salvadorencs que sortien als carrers amb banderes blanques, reclamant ajudes del govern que no arribaven.

En un país on la majoria de la gent “viu al dia”, la idea de quedar-se a casa implicava pràcticament una sentència de mort per fam. Per a ajudar amb això, el Govern d'El Salvador, va prometre paquets de menjar que es repartirien en les zones més afectades. L'Estat d'Emergència decretat durant la pandèmia va justificar que la informació relacionada a la despesa pública es declarés sota reserva, fora de l'abast de la societat civil i de la premsa. Aquesta falta de transparència en la gestió de la pandèmia preocupava els diputats de l'oposició (amb majoria en l'Assemblea), que exercien un control molt pròxim de l'executiu.

Així, el següent punt d'inflexió en la política salvadorenca va arribar al febrer de 2021, amb les eleccions de diputats per a conformar l'Assemblea Legislativa. Amb el seu nou partit Noves Idees, el president Nayib Bukele va aconseguir una victòria impressionant, obtenint 56 escons de 84, bàsicament eliminant la necessitat de negociar amb els partits de l'oposició. En aquest sentit, en coalició amb GANA, el partit polític que Bukele havia utilitzat per a llançar la seva campanya electoral dos anys abans,

el partit del President comptava amb 61 vots que asseguraven la majoria qualificada dins de l'òrgan legislatiu.

Amb aquesta majoria obedient, Nayib Bukele ha aconseguit consolidar el poder d'una manera legítima, però que en realitat dista dels principis democràtics sobre els quals es basa la separació de poders. Per exemple, amb la Llei d'Informació de Compres Irregulars en el 2020, tota la informació referent a les despeses del govern durant la pandèmia ha quedat blindada completament almenys, fins al 2027. Durant aquesta etapa, la Sala del Constitucional de la Cort Suprema de Justícia (màxim tribunal constitucional d'El Salvador i únic òrgan facultat per a la interpretació de la Constitució) va emetre diverses sentències declarant inconstitucionals uns certs decrets legislatius, i recordant que el sistema de govern del país estava basat en la separació de poders en tres òrgans diferents. Instava els diputats a no deixar-se influir per les “ordres” presidencials enviades per “X” (abans Twitter). Així mateix, el Fiscal General procedia amb investigacions sobre fets succeïts durant la pandèmia, presumptes negociacions amb les bandes organitzades per part del govern i membres del gabinet. Això va provocar una sèrie de reaccions en “X” per part del president que va prendre un to combatiu en xarxes socials contra l'oposició.

La tensió entre tots dos poders va arribar al seu punt d'inflexió al maig, amb la remoció per part de l'Assemblea Legislativa dels Magistrats de la Sala del Constitucional d'El Salvador i el Fiscal General,

i conseguint reemplaçament per jutges triats pel mateix òrgan. Aquesta remoció va ser condemnada per veus internacionals com Amnistia Internacional i el Relator de les Nacions Unides per a la Independència Judicial, Diego García Sayán.

Al setembre de 2021 van ser aquests nous Magistrats els que van interpretar la Constitució de manera que avala la reelecció presidencial, provocant polèmica a nivell nacional i internacional, en qüestionar una de les bases fundadores de la constitució salvadorenca: alternança en l'exercici de la Presidència de la República. Aquest mateix mes va entrar en vigor la Llei Bitcoin, per la qual es convertia a aquesta criptomoneda en una de les monedes de curs legal, posant a El Salvador en el centre de la polèmica que envolta les criptomonedes. Tots dos successos van motivar la major manifestació en contra de Nayib Bukele fins al moment, que va acollir a més de 5,000 salvadorencs.

I llavors, amb el control dels tres òrgans de govern, Nayib Bukele és un personatge que causa gran polèmica - hi ha els qui el veuen com el primer president a poder realitzar projectes ràpidament, com la construcció de la carretera "Bypass a La Libertad" o el Projecte "Surf City", que fomenten el turisme a El Salvador; hi ha els qui comencen a témer la seva forma violenta de batre's amb l'oposició i el seu abús de les diferents institucions de l'Estat per al seu benefici. En qualsevol cas, Nayib Bukele va consolidar la seva popularitat en el 2022, quan es va convertir en "el salvador d'El Salvador".

Girant la vista enrere, sembla que aquestes actuacions polèmiques de Nayib Bukele per a consolidar el poder en una sola entitat, formaven part d'un pla que l'ajudaria a aconseguir una cosa que mai s'havia aconseguit a El Salvador: resoldre el problema de les "Maras".

En el 2019, el 70.4% de salvadorencs que van respondre a una enquesta de l'Institut Universitari d'Opinió Pública d'El Salvador, identificaven la delinqüència com el major problema d'El Salvador. Aquesta delinqüència es veia de diferents formes, des de robatoris i furtus, a delictes de naturalesa sexual, extorsions i homicidis, i l'actor principal eren les "Maras", grups criminals organitzats com a bandes que operen en diferents països de Centre Amèrica. Anteriors governs havien intentat resoldre el problema a través de treves secretes, negociacions, plans de "mano duro y ultra mano dura", però sense èxit.

El dissabte 26 de març de 2022, El Salvador va trencar un altre rècord: 62 homicidis s'havien registrat, la major quantitat en un sol dia des de la fi de la Guerra Civil. Les "maras" van sortir al carrer i van assassinar indiscriminadament a qui trobessin. Això, a conseqüència de l'incompliment per part del Govern d'un presumpte pacte amb "maras" que s'havia dut a terme al setembre de 2019. Aquest mateix dia, Nayib Bukele va ordenar als seus diputats que es declararan un Règim d'Excepció que suspèn unes certes garanties constitucionals i principis del degut procés i que avui dia continua vigent.

Al març de 2023, a un any del Règim d'Excepció, a El Salvador s'havia constituït un estat policial i militar que propicia la vulneració de drets humans. En aquest moment hi havia més de 65,000 persones sota arrest, les garanties constitucionals del qual no havien estat complertes, i que han cridat l'atenció de la Comunitat Internacional. El 22 de Maig de 2023, l'Organització de les Nacions Unides va publicar un comunicat de premsa en què es va mostrar consternada per la situació a El Salvador: “El prolongat estat d'excepció, juntament amb la legislació que permet una major vigilància, un enjudiciament més ampli i una determinació més ràpida de la culpabilitat i de la sentència, comporten el risc de violacions massives del dret a un judici just. A les persones apreheses en aquesta xarxa d'arrossegament del Govern a El Salvador se'ls han de garantir els seus drets”. Així, altres organitzacions internacionals com Human Rights Watch i Amnistia Internacional també han expressat la seva preocupació. Els casos de persones innocents que han mort dins de les presons durant el Règim d'Excepció són molts, però difícils d'investigar a causa de l'hermetisme amb el qual el Govern gestiona aquesta informació.

No obstant això, ni els anomenats de la comunitat internacional ni una de les postures més crítiques dels Estats Units per part de l'Ambaixadora a El Salvador en aquesta data, ha canviat l'opinió del Govern d'El Salvador que considera aquests advertiments sense lloc quan El Salvador es torna cada dia un país més segur.

Al març de 2023 es va inaugurar el “Centro de Contención de Terrorismo de El Salvador (CECOT)”, que, amb una capacitat de 40,000 reus, es considera una de les presons més grans de Llatinoamèrica. Les imatges del trasllat de 2,000 delinqüents a la presó en una operació nocturna ultrasecreta van envoltar al món causant escàndol a alguns i alleujant a uns altres. I aquesta és la realitat de les coses, perquè a pesar que El Salvador té ara una de les taxes d'emprisonament més altes del món amb gairebé el 2% de la població a la presó, també el 2023 va obtenir la menor taxa d'homicidis amb tan sols 4 per 100,000 habitants, des de la signatura dels Acords de Pau.

En aquest sentit, és innegable que el govern de Nayib Bukele els ha canviat la vida als salvadorencs, que, segons l'estudi del 2023 de l'Institut Universitari d'Opinió Pública d'El Salvador, únicament el 2.6% considera que el major problema d'El Salvador era la delinqüència. Bukele ha aconseguit resoldre un problema crònic a El Salvador, d'una manera que sembla injustificable per qualsevol que respecti els Drets Humans, però que fa a molts preguntar-se quin és el preu de la seguretat pública? i què tan important és l'estat de dret?

Per a la campanya política de Nayib Bukele en la carrera electoral de 2024, la resposta a aquestes preguntes no és important perquè ha aconseguit fer quelcom que ningú creia possible, i això li ha donat un avantatge inigualable: que els salvadorencs passin per alt els altres problemes del país.

Per exemple, el nivell de pobresa que continua augmentant: per al 2022, 1.8 milions de salvadorencs no tenien ingressos suficients per a pagar les despeses més bàsiques. La taxa més alta en 4 anys.

La seva campanya, que s'ha basat en “desaparèixer als partits polítics de l'oposició d'una vegada per sempre” (Xavier Zablah, President del Partit Polític Nuevas Ideas), s'assembla més a una demostració del “cool” que és el govern de Nayib Bukele, sobretot en els últims mesos del 2023. Es va inaugurar la nova Biblioteca Nacional finançada en part per la Xina (54 milions de dòlars) i per El Salvador (10 milions de dòlars) que compta amb sales temàtiques, espais tecnològics de realitat virtual, impressores de resina i una altra sèrie d'elements que la tornen una de les biblioteques més modernes de la regió, en un país on més de 500,000 persones no saben llegir ni escriure. El Salvador també va ser la seu del Concurs de Bellesa “Miss Universe”, un projecte que implica un finançament d'aproximadament 100 milions de dòlars, i es va col·locar la primera pedra del futur Estadio Nacional de El Salvador, una obra de 500 milions de dòlars finançada per la Xina.

Encara que la constitucionalitat del segon terme de Nayib Bukele sigui qüestionada, la seva legitimitat democràtica i acceptació popular son indubtables. Els salvadorencs es van expressar en les urnes, i l'escrutini preliminar del Tribunal Supremo Electoral l'apunta a ell com a claríssim guanyador.

Això es deu al fet que, en els seus 5 anys de govern, Nayib Bukele ha après a identificar i aprofitar-se del sentiment comú de la població. El 2019, aquest sentiment era decepció i enuig als governs anteriors, per la qual cosa en desmarcar-se completament d'aquests governs va assegurar la seva victòria. Durant la seva presidència, el sentiment comú era inseguretats i por a les “maras”, solucionat això, a qui importa l'estat de dret i el degut procés? Ara, de cara al seu segon període, podrà Nayib Bukele mantenir la seva popularitat? o l'extensió d'un Règim d'Excepció que vulnera garanties constitucionals sense objecció, l'acumulació del poder que infringeix l'Estat de Dret, l'augment en la pobresa i la resta dels problemes d'El Salvador li passaran factura?

Montserrat Fabregat López

Estudiant de Dret

Universitat de Barcelona

Fonts de referència:

- 2023, 16 oct. (2023, October 16). *Tasa de homicidios en el salvador hasta 2022*. Statista. <https://es.statista.com/estadisticas/1337015/el-salvador-tasa-de-homicidios/>
- *3 años haciendo historia archives*. Presidencia de la República de El Salvador. (n.d.). <https://www.presidencia.gob.sv/tag/3-anos-haciendo-historia/>
- Afp. (2024a, February 4). *La “Megacárcel”, Símbolo de la Lucha contra Las Pandillas en el Salvador*. UDG TV.
- Alemán, M. (2023, November 15). *El Salvador inaugura su nueva biblioteca nacional, un Proyecto Financiado Por China*. San Diego Union-Tribune en Español.
- Avelar, M. A.-H. and B. (2022, March 29). *El Salvador Vive Uno de sus días más mortíferos en 30 años (published 2022)*. The New York Times. <https://www.nytimes.com/es/2022/03/27/espanol/bukele-estado-emergencia.html>
- Cea, M. (2023, July 13). *El Salvador tiene 1.8 millones de Pobres, la cifra más alta en cuatro ...* La Prensa Gráfica. <https://www.laprensagrafica.com/elsalvador/El-Salvador-tiene-1.8-millones-de-pobres-la-cifra-mas-alta-en-cuatro-anos-20230712-0096.html>
- de Soto, Á. (n.d.). *Un momento clave para las naciones unidas y Sus Lecciones | Naciones Unidas*. United Nations. <https://www.un.org/es/chronicle/article/un-momento-clave-para-las-naciones-unidas-y-sus-lecciones>
- El Faro. (2023, December 12). *El Camino a la dictadura*. elfaronet. https://especiales.elfaro.net/es/el_camino_a_la_dictadura/articulo/27186/el-camino-a-la-dictadura
- *La población salvadoreña evalúa la situación del país al cierre del año 2023*. FUNDA-UNGO. (n.d.). <https://www.fundaungo.org.sv/products/las-elecciones-legislativas-y-municipales-de-2021-analisis-de-los-resultados-electorales/746>
- Libertad Digital. (2024, February 12). *El Salvador Bate Su Récord Histórico de Homicidios Cometidos en un solo día*. <https://www.libertaddigital.com/internacional/latinoamerica/2015-08-21/el-salvador-bate-su-record-historico-de-homicidios-cometidos-en-un-solo-dia-1276555350/>
- Loaiza, M. V. (2024, February 2). *Análisis | Bukele Reporta Bajas Cifras de homicidios en el Salvador, Pero Con denuncias de violaciones de DD.HH. como telón de fondo*. CNN. <https://cnnespanol.cnn.com/2024/02/01/crimen-homicidios-bukele-el-salvador-analisis-orix/>
- Martínez, V. (2023, April 16). *Más de 500,000 personas Se Mantienen en analfabetismo*. La Prensa Gráfica. <https://www.laprensagrafica.com/elsalvador/Mas-de-500000-personas-se-mantienen-en-analfabetismo-20230415-0039.html>
- Oficina del Alto Comisionado. (2023, May 22). *El Salvador: El Prolongado Estado de Excepción socava el derecho a un ...* Naciones Unidas - Derechos Humanos. <https://www.ohchr.org/es/press-releases/2023/05/el-salvador-extended-state-emergency-undermines-right-fair-trial-un-experts>
- *Población reclusa 2021*. Datosmacro.com. (n.d.). <https://datosmacro.expansion.com/demografia/poblacion-carcelaria>

- *Resultados: Nivel Nacional - preliminar.tse.gob.sv*. Tribunal Supremos Electoral. (n.d.). <https://preliminar.tse.gob.sv/resultados/dashboard-index-1>
- Rfi. (2022, July 21). *Noticias de América - El Salvador es el país con la mayor Tasa de Presos en el mundo, según ong*. RFI.
- Salguero, R. (2023, November 13). *¿Cuánto ha invertido el gobierno salvadoreño en la producción de miss ...* La Prensa Gráfica. <https://www.laprensagrafica.com/economia/Cuanto-ha-invertido-el-Gobierno-salvadoreno-en-la-produccion-de-Miss-Universo-2023-20231113-0018.html>
- Vera, A. (2019, February 4). *Nayib Bukele Hace Historia en el salvador al romper con el bipartidismo y convertirse en el Nuevo Presidente*. ELMUNDO. <https://www.elmundo.es/internacional/2019/02/04/5c57cdc721efa045548b4687.html>
- World Prison Brief. (n.d.). *Highest to lowest - prison population rate*. Highest to Lowest - Prison Population Rate | World Prison Brief. https://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison_population_rate?field_region_taxonomy_tid=All

Publicat per

**Associació per a les
Nacions Unides
a Espanya**
United Nations Association of Spain

Amb el suport de

**Generalitat
de Catalunya**

ANUE no fa necessàriament com a seves les opinions expressades pels seus col·laboradors